

Zásady soukromého (občanského) práva

Motto:

Všechny dobré zásady jsou již napsány, zbývá je jen uskutečnit.

(Blaise Pascal)

jan.hurdik@law.muni.cz

Doporučená literatura a prameny:

- Hurdík, J. a kol., Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva. A. Čeněk, vyd. 2013, 2014, 2018
- Hurdík, J. - Lavický, P., Systém zásad soukromého práva, Brno: MU, 2010
- Hurdík, J., Zásady soukromého práva, Brno: MU, 1998
- Komentáře k OZ (Leges, C. H. Beck, Wolters-Kluwer ČR);
- Evropské projekty obč. práva a literatura
- judikatura

Zásady soukr. (obč.) práva – základní a příbuzné pojmy 1

- **zásady**=principy (hodnotová, strukt.východiska),
- **generální klauzule** – zásady formulované textem zákona,
- **standardy**: pojmy, kterým se dostalo ustáleného obsahu (zprav. právní praxí); příklad: obvyklé záležitosti - § 95, odborná péče - § 487 aj.,
- **neurčité pojmy**: v zákonu zpravidla funkcionálně určité, obsahově neurčité – dobré mravy (§ 580),
- **definice** (např. § 489n. věci) *!omnis definitio periculosa est!* (viz terminologie úvodu části čtvrté)
- **legislativní zkratky** (funkcionálně i obsahově určité, např. dobrá víra)

Zásady soukr. (obč.) práva – základní a příbuzné pojmy 2

- Zásady jako odvětvové kritérium právního řádu? (viz též Přehled zásad)
- Zásady a základní práva (z podstaty soukromého práva - z ústavního pořádku)
- Zásady a metody právní regulace („vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno“, dispozitivnost, demokratismus..)
- Zásady a „obyčejná“ právní pravidla
- Vzájemný funkční vztah zásad (vyvažování-specifikace?)
- Zásady jako pramen SP (§ 3 odst. 2; § 10 odst.2)

Přehled zásad soukr.(obč.) práva 1

Třídění a kritéria - pokračování:

Podle zdroje:

- Formulované ústavou (*př. z. svobody, rovnosti..*)
- Formulované zákonem (*př. z. dobrých mravů..*)
- Formulované judikaturou
 - českou - většinou převzaté (*příkl. z. legitimního očekávání*)
 - evropskou (*př. z. legitimního očekávání, strukturální zásady..*)
- Formulované literaturou (*příkl. z. relativizace právnických osob, společenská odpovědnost PO*)

Přehled zásad soukr.(obč.) práva 2

- Zdroje historické (římské právo aj.; *příkl.: nemo turpitudine suam allegare potest*)
- Zdroje srovnávací (cizí právní řády, judikatura, literatura) *př. z. transparentnosti, Good Faith..)*
- Zdroje „obyčejové“ (legislativní vyjádření *př. zvyklosti soukr. života, zavedená praxe stran, v mez. právu soukromém lex mercatoria, v domácím právu př.oplocení pravé strany pozemku)*

Přehled zásad 3

Třídění a kritéria – pokračování

Podle mechanismu působení

- východiskové (z. *legitimity*)
- cílové (z. *proportionality*)
- procedurální (z. *demokratismu*)

Některé působí ve všech fázích (svoboda) nebo je veden o jejich začlenění spor (*příkl. rovnost: r. příležitostí - východisko, r. zbraní - mechanismus řešení, sociální r. jako cíl; jejich funkční propojení*).

Přehled zásad 4

Třídění a kritéria - pokračování

Podle rozsahu působení

- obecné (*př. z. právní jistoty*)
- soukromého práva (*př. z. nepravé zpětné účinnosti*)
- průřezové (*př. z. dispozitivnosti*)
- občanského práva (formální rovnost *ca* zásady zvláštních soukr. práv (*př. ochrana práce žen a mladistvých, nejlepší zájem dítěte, ochrana malých a stř. podnikatelů*))
- pododvětvové (*př. ochrana spotřebitele, ochrana nájemců, ochrana členů spolku..*)
- pododvětvově průřezové (*př. z. pacta sunt servanda, ochrana slabší strany*)

Přehled zásad 5

Třídění a kritéria - pokračování

Podle trendu (orientace) působení

- Extenzivní (*př. z. autonomie vůle*)
- Restriktivní (*př. z. zákazu zneužití subjektivních práv*)

Východisko systému zásad SP I

- **Svoboda** (základ a východisko právní regulace)
- **Rovnost** svoboda a rovnost jako dva základní pilíře představují dialektické protiklady, které jsou korigovány syntézou, tj.
- **přiměřeností** jako nástrojem vyvažování míry zásahů do svobody osoby a rozsahu uplatnění principu rovnosti (příležitostí, zbraní či cílů)
- Uvedené pilíře mají **hierarchické uspořádání**, Jejich společným cílem je – obecně vzato – **spravedlnost** (někdy ztotožňovaná s ekvitou).

Východisko systému zásad II

Dosažení spravedlnosti se však míjí účinkem, pokud není spojeno:

- s dosažením **praktického cíle** sledovaného tím, kdo se domáhá spravedlnosti, a
- pokud není dostatečně **předvídatelné** a neopírá se o **stabilní** východiska a postupy.

Proto je k systému zásad třeba připojit **skupinu výchozích přístupů k fungování vlastního systému právní regulace:**

- **Spravedlnost (viz výše)**
- **účelnost**
- **a jistota.**

System zásad SP I

- Individuum (individuální rozměr práva)
 - svoboda – převaha indiv. statusu – absolutní práva
- Společnost (sociální/vztahový rozměr práva)
 - ke svobodě připojuje rovnost (vyrovnávání nerovnosti) – relativní práva
- Směřuje k vyváženému stavu - ekvitě
 - spravedlnost

System zasad SP II

Hodnoty práva (*G. Radbruch*):

- Spravedlnost – vychází z vyvažování zájmů
- Jistota
- Účelnost

Funkční systém zásad SP I

Hodnoty vnější: výchozí-přiřazené

Svoboda	Individuální autonomie Autonomie vůle „Vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno“ Dispozitivnost <i>Vigilantibus iura scripta sunt</i>
----------------	--

Funkční systém zásad SP II

Hodnoty vnější: výchozí-přiřazené

Rovnost

Pozitivně vymezené:

Rovné příležitosti

Rovnost zbraní

Dílčí limity rovnosti:

Ochrana slabší strany
vztahu (ochrana
spotřebitele, ochrana
nájemců..)

Negativně vymezené:

Zákaz diskriminace

Funkční systém zásad SP III

Hodnoty vnější: výchozí-přiřazené

Vyvažování – ekvita

Přiměřenost (míra
přiměřená poměrům)

Poctivost

Dobré mravy (*Good
Faith and Fair dealing*
v evropském právu)

Zákaz zneužití práva

Demokratismus

Rozumnost(?)

Dobré uspořádání práv
a povinností (§10 odst.2)

Funkční systém zásad SP IV

Vlastní hodnoty práva: vých.-přířaz.

Spravedlnost	Difer. cíle a právní techniky=různé typy spravedlnosti: Směnná (komutativní), vyrovnávací (korektivní), distributivní, přístupu. Věčná otázka sociální spraved.
Účelnost	Priorita ekonomických hledisek (liberalismus, ekonom. analýza práva..) Teleologický (účeloslovný) výklad Ochrana dobré víry (psychol. kategorie)
Jistota	Zákaz (pravé) zpětné účinnosti Ochrana nabytých práv (<i>iura quesita</i>) Legitimní očekávání Ochrana práv třetích osob Prevence

Hodnotové zaměření OZ

- Otázka: může být/má být/je OZ hodnotově zaměřen ?
- Vyplývá z:
 - souboru hodnot/zásad
 - způsobu uchopení zásad
 - praxí
 - zákonem
- OZ hodnotové zaměření má (byť se projevuje rozpor: sociální zaměření evr. práva ca liberální přístup zákonodárce)

Hodnotové cíle OZ

- **chránit důstojnost a svobodu člověka (I. Kant) i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých (Jefferson, Kosciuszko – Deklarace nezávislosti USA) takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým (§ 3 odst. 1)**

Srov. Ulpianus D.1,1,10: Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere (též § 3 odst.2 písm.a), § 81), alterum non laedere (též omezeně § 2900), suum quique tribuere (též § 3 odst. 2 písm. f), včetně svobody rozhodnout se žít podle svého - § 81 odst. 1).

Srov. J. Bentham: „Jednotlivec usilující o vlastní štěstí musí jednat tak, aby jeho jednání bylo ku prospěchu co největší části společnosti.“

- **dobré uspořádání práv a povinností (§ 10 odst. 2).**
- Srov. toto vše s encyklikou *Laudato si'*: působí české soukromé právo synergicky s cíli společnosti?